

Tentoonstelling Niet Normaal

16 december 2009 - 7 maart 2010

Beurs van Berlage, Amsterdam

NIET NORMAAL

MAT FRASER

Zelfverklaard
'natural
born freak'

**'IN DE KUNST IS
NIEMAND NORMAAL'**

Artistiek directeur
Ine Gevers over de
cultuur van de norm

SLIK!

Een leven lang
pillen in beeld

Verder met o.a. Sunny Bergman, Marjan Slob, Gerard Janssen,
Pharmacopoeia, Charles Groenhuijsen, Andrée van Es en Marlene Dumas

Behalve als gastheer op de opening van Niet Normaal treedt Mat Fraser met Julie Atlas Muz op in de voorstelling *Beauty and the Beast* op 13 februari 2010. Op 29 december is Fraser te zien in de film *Every Time You Look At Me* en op 11 februari 2010 in de documentaire *Born Freak*. Voor meer informatie zie www.nietnormaal.nl

Performer Mat Fraser: Natural born freak

Tekst Minou op den Velde, foto Merlijn Doornik

Mat Fraser (47) is gastheer op de opening van Niet Normaal. De tegendraadse Britse theatermaker en acteur is geboren met korte armen. Zijn moeder slikte softenon tijdens de zwangerschap. Hij is bekend in de wereld van burlesque en sideshows en heeft zijn lichaam tot de focus van zijn werk gemaakt. 'Ik ben te shockerend voor een gewone rol.'

JE NOEMT JEZELF EEN NATURAL BORN FREAK. WAAROM?

'Omdat ik een aangeboren misvorming heb, ben ik een *natural born freak*. In tegenstelling tot de *made freak* die bijvoorbeeld zijn eigen tong heeft laten splijten. Zulke mensen kom je ook tegen binnen de wereld van de circus-sideshow, waarin ik me beweeg.'

JE HEBT ZWARTE BAND KARATE, JE HEBT GEDRUMD IN BANDS. ZIJN ER OOK DINGEN DIE JE NIET KUNT?

'Een condoom omdoen is best lastig. Ik heb namelijk geen duimen – net dat magische onderdeel dat mensen onderscheidt van de dieren en de mutanten en de eekhoorns zoals ik. Wat de meeste mensen met één hand kunnen, daarvoor heb ik beide handen nodig.'

JE BIJZONDERE LICHAAM STAAT CENTRAAL IN JE EIGEN WERK. HEB JE DE HOOP OPGEGEVEN DAT JE ALS ACTEUR OOIT ALS DOORSNEE MAN ZULT WORDEN GECAST?

'Integendeel. Ik heb net een televisieserie gedaan voor Channel 4 en vorig jaar toerde ik als Puck met Shakespeares *A Midsummer Night's Dream*. Maar als ik alleen op gewone rollen zou wachten, zou ik maar eens in de twee jaar werken. Terwijl ik als multidisciplinair theatermaker non-stop bezig wil zijn en de sociale implicaties van mijn handicap aan de kaak wil stellen.'

WAT WIL JE DAARMEE BEREIKEN?

'Een groter bewustzijn. De westerse wereld is vormgegeven door blanke liberale heteroseksuele middelbare mannen die zijn afgestudeerd aan topuniversiteiten. Als je niet zo'n man bent, is de wereld simpelweg niet voor jou ontworpen en moet je hard werken om een goed leven te hebben.'

'Als theatermaker stel ik de sociale implicaties van mijn handicap aan de kaak'

WANNEER KWAM JIJ IN AANRAKING MET DIE MAATSCHAPPELIJKE ONGELIJKHEID?

'Vanaf mijn negentiende drumde ik in punk-, speed- en trash-metalbands. De rock-'n-roll wereld accepteert iedereen. Je hoeft er niet uit te zien als Arnold Schwarzenegger, als je de techniek maar onder de knie hebt. De drugs, de seks, de groupies: ik had het allemaal, net als de anderen, en ik genoot ervan. Met discriminatie kreeg ik pas te maken toen ik rond mijn dertigste acteur werd. En toen had de realiteit me in één klap bij mijn ballen.

Ik kom uit een gezin van toneelacteurs en ging er vanuit dat ik ook een redelijk succesvolle acteercarrière zou kunnen opbouwen. Dat was naïef. Want dat gaat nooit lukken, niet in deze wereld. Ik deed bijvoorbeeld auditie voor de politiserie *The Bill*. De castingdirector had gezegd: "Mat, we hebben sowieso een rol voor je." Maar ik hoorde niks. Het was overduidelijk wat er was gebeurd: ik was *too much* voor ze. Maar dat konden ze niet toegeven, dus zeiden ze: "We hebben een probleem, want het personage moet autorijden." Terwijl ik gewoon een rijbewijs heb. Ik was er behoorlijk pissig over en ik realiseerde me: goed, dit gaat dus elke keer gebeuren als ik auditie doe voor een gewone rol. Ik ben te shockerend. Prima, dat is mijn leven, daar moet ik het mee doen.'

DAAR VOELDE JE VERDER GEEN EMOTIE BIJ?

'Daar voelde ik een enorme emotie bij. Maar ik ben een vechter, ik zet mijn ontgoocheling om in woede, zodat ik vooruit kan. In die periode ontdekte ik het *disability activism*, de beweging die zich inzet voor de rechten van gehandicapten. Als jongere was ik al sterk politiek bewust, maar opeens begreep ik waar ik me diep van binnen nu eigenlijk écht kwaad om maakte, namelijk het maatschappelijke onrecht dat gehandicapten ervaren. Vol vuur ging ik onze ongelijkheid te lijf, net zoals feministes, homo's en zwarten voor hun rechten opkwamen. Maar altijd boos zijn, dat bleek doodvermoeiend. Ook vind ik het jammer dat de gehandicaptenbeweging graag zegt dat het niet om het lichaam gaat, maar om onze positie in de samenleving. Dat ontken ik niet, maar hallo zeg, Ik lééf in mijn lichaam, natuúrlijk gaat het daarover.'

DOOR ZELF THEATER TE MAKEN ONTSNAP JE AAN DIE ONGELIJKHEID?

'Ja, want hoe gaat dat als gehandicapt: niemand gelooft dat je verantwoordelijk bent op je werk of dat je gezag hebt. Je moet dankbaar zijn voor liefdadigheid, je bent een tweederangs burger en je kunt simpelweg de helft van de gebouwen niet in – althans, ik wel, maar rolstoelgebruikers niet. In mijn theaterstukken heb ik mijn eigen wereld geschapen, waarin ik ieders gelijke ben.'

JE TREEDT OP ALS GASTHEER IN BURLESQUE SHOWS EN JE MAAKT ZELF SIDESHOWS. WAT BETEKENT DIE WERELD VOOR JE?

'Toen ik me ging verdiepen in het fenomeen freakshow zag ik een foto van een man met dezelfde armen als ik. Hij noemde zich Sealo the Seal Boy. Ik dacht: ik ga gewoon een toneelstuk over hem schrijven, die rol neemt niemand me af! Ik ontdekte dat freakshows in de jaren dertig eigenlijk het eerste voorbeeld waren van een autonome gemeenschap van gehandicapten die financieel onafhankelijk werkten. Ze werden niet uitgebuit, maar meldden zichzelf aan bij het circus en werden behandeld net als iedereen. Op tour leidden ze het leven van een popster, vol seks, drugs en rock-'n-roll. In de neo-burlesqueshows van nu gaan vrouwen verder in die traditie, en met mijn moderne sideshows ambieer ik dat ook: zelfbewuste, postmoderne satire brengen, met een dosis maatschappelijk engagement en een vleugje ironie.'

WAAROM IS HUMOR ZO'N BELANGRIJK ONDERDEEL VAN JE WERK? MAAKT DAT HET DRAAGLIJK?

'Laten we één ding duidelijk stellen. Ik heb nooit uitgeschreeuwd: "Verdomme, waarom ik?" Want kom op zeg, dat is nogal duidelijk: omdat mijn moeder die klotepil heeft geslikt! Mijn werk is ook geen therapie voor mij. Ik heb geen idee hoe het is om lange armen te hebben, ik hoef ze niet eens. Maar ik heb er wel een hekel aan om als stront te worden behandeld omdat ik er anders uitzie of me soms anders gedraag. En als mijn boodschap moeilijk is te slikken, verpak ik hem als zoete *comedy*-pil, telkens opnieuw. Als theatermaker moedig ik mijn collega-acteurs aan een beetje te spelen met hun handicap, zodat ze zich bevrijd kunnen voelen. Bij de freakshows laat ik me bijvoorbeeld als volgt introduceren: "Hier is onze volgende gast, Sealboy. Zijn moeder, en dit wordt shockerend mensen, zijn moeder ging zwemmen toen ze zwanger was en werd aangevallen door een school zeehonden. Waarop haar kind werd geboren met flippers!" En dan kom ik tevoorschijn en roep *aeuw aeuw* als een zeehond, en klap in mijn handen.'

HEB JE DAT ALTIJD GEKUND, OP HET PODIUM DE DRAAK MET JEZELF STEKEN?

'Nee, ik moest daarvoor wel over een paar drempels heen. (stille) De eerste keer topless gaan, was voor mij erg moeilijk, het voelde te privé. Mijn penis laten zien vond ik makkelijker, dat is maar een penis, elke man heeft er één. Maar toen ik eenmaal mijn shirt uit durfde doen, bleek het verder een eitje. In mijn show *Beauty and The Beast* ben ik merendeels naakt.'

LAST VAN EXHIBITIONISTISCHE TREKJES?

'Ja, misschien omdat ik altijd word aangestaard, waar ik ook ben. Als acteur kan ik eindelijk controleren in welke setting mensen naar me kijken en ondertussen móeten ze wel naar me luisteren. Op straat heb ik geen macht binnen die relatie, op het podium heb ik álle macht.'

'De drugs, de seks, de groupies: ik had het allemaal, en ik genoot ervan'

WAT HEEFT DIE MACHT JE OPGELEVERD?

'Mensen mailen me vaak: je bent de eerste gehandicapte die ik een lekker ding vind. Dat betekent dat zij gehandicapten nu kennelijk in een seksuele context kunnen plaatsen. Fantastisch als ik daaraan heb bijgedragen! Mijn doel is dat het publiek gehandicapten accepteert als volwaardige entertainers. Niet vanuit het idee: o jee, dit wordt gênant, en nu moet ik klappen voor die aardige stakker die er niets van heeft gebakken. Als je mij een keer hebt zien optreden, zul je de volgende keer anders naar een gehandicapte op het podium kijken. Ik vind het ook steeds interessanter om gehandicapten en niet-gehandicapten binnen hetzelfde stuk samen te brengen.'

VEEL MENSEN KLAGEN DAT MEDIA EEN UNIFORM BEELD VAN PERFECTIE TONEN. MAAK JIJ JE DAAR-OVER DRUK?

'Ja, de mediabeelden bepalen alles. Zolang gehandicapten geen enkele zeggenschap over media hebben, zullen de clichés blijven bestaan. We zullen er dan altijd afkomen als de mindere soort die zich moet verontschuldigen voor zijn bestaan.'

ZO'N MANIFESTATIE ALS NIET NORMAAL, IS DAT NOG LANG NODIG?

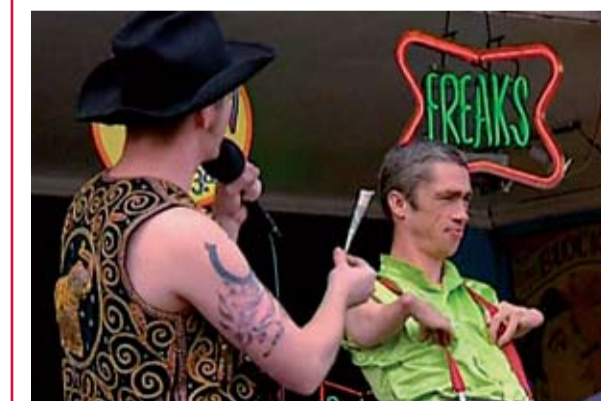
'Jazeker. Pas als de dagelijkse soap twee gehandicapten in de cast heeft zonder dat het over hun beperking gaat, en als we een gehandicapte nieuwslezer hebben, dan kunnen we zonder zo'n evenement. Maar ik ben een realist. Ik zie ook graag gehandicapten een Oscar winnen en premier worden, maar laten we eerst maar eens zorgen dat ze toegang hebben tot de arbeidsmarkt.'

Hersenen van mensen verschillen subtiel van elkaar. Net als hun gezichten, net als hun vingerafdrukken. Bij plaatjes in medische handboeken staan weliswaar trotse pijlen richting 'het taalcentrum' of 'het geheugen voor geuren', maar kenners weten dat dergelijke plaatjes een soort gemiddelde zijn van de rommelige gegevens die de hersenbeelden van echte mensen opleveren. Dat gemiddelde is het normaalbeeld. Een droom. Een functionele droom, daar niet van – een hersenchirurg weet op grond van het plaatje wel zo ongeveer waar te opereren – maar echte hersenen zijn altijd slordiger, schever, dan de supernormale hersenen van het plaatje. De afgelopen jaren heb ik veel hersenwetenschappers gesproken over hersenafwijkingen en geestelijke stoornissen. Met de woorden 'normaal' en 'abnormaal' kunnen ze niet veel. Ze gebruiken die woorden wel, maar als je goed luistert bedoelen ze eigenlijk: 'naar verwachting' of 'afwijkend'. Ik moest goed begrijpen dat ze alleen iets konden zeggen over wat al dan niet gebruikelijk is op grond van de statistieken. Hoe je eventuele afwijkingen van het gebruikelijke vervolgens waardeert – tja, daar gingen zij niet over. Zij spraken geen moreel oordeel uit. Wat normaal is, bepaalt de maatschappij. En zo is dat natuurlijk. Een wetenschapper zoekt patronen, normaalverdelingen. Verder bedoelen ze niets met dat woord normaal.

Zodra mensen met elkaar samenleven, als burgers, collega's en buurtgenoten, neemt het woord normaal een heel andere kleur aan. Daar klinkt opeens het *normerende* van normaal in volle hevigheid door. Normaal betekent hier niet gebruikelijk, maar wenselijk. Je kunt maar beter normaal zijn, want dan loopt het maatschappelijk verkeer een stuk soepeler. En dat is fijn, zowel voor de maatschappij als voor jou. Hier ben ik van twee harten. In theorie hou ik van het ontregelende, creatieve, bevrijdende dat kan uitgaan van abnormaliteit. Maar in mijn dagelijkse doen kom ik eigenlijk niet graag voor verrassingen te staan. Mijn verlies misschien – sorry hoor, ik heb even geen tijd om me open te stellen voor het niet normale. Trouwens, op de momenten dat je zelf je eigen abnormaliteit niet kunt verbloemen, is het vaak maar een schrale troost om te bedenken dat je de burgerij zo creatief ontregelt. Nee, in de maatschappelijke sfeer ben ik liefst zo normaal mogelijk. Dan ben ik lekker anoniem. De anonimiteit van het normale gunt mij de meeste vrijheid.

Hoe anders staan de zaken ervoor in de sfeer van de intimiteit! Daar is iedereen uniek en niemand normaal. Anderen mogen jouw kind, vriend of partner dan nog zo saai en doorsnee vinden, jouw betrokken blik merkt feilloos het uitzonderlijke in hem of haar op. Al diegenen met jouw eigen nestgeur zijn vanzelfsprekend uitzonderlijk. Maar ook sommige jou vreemde mensen hebben een enorm talent om spontaan zo'n betrokken, intieme blik uit te lokken. Zij creëren een sfeer die hun eventuele statistisch afwijkende of maatschappelijk abnormale trekjes heel snel doet vergeten. Zij zijn dan alleen nog maar buitengewoon. Mooie mensen zijn dat. Eigenlijk bedrijven ze pure alchemie: ze maken uitzonderlijk wat (niet) normaal is.

Marjan Slob is filosoof en journalist. Ze schreef verschillende artikelen over de werking van het menselijk brein.

Mat Fraser werd op 28 januari 1962 geboren in Londen. Hij bezocht middelbare scholen in Canterbury en in Wales, waar hij het enige gehandicapte kind in zijn klas was. Van 1980 tot 1995 drumde hij in verschillende rockbands, waaronder Living In Texas, Joyride en The Grateful Dub. Sinds 1997 werkt hij als acteur in verschillende toneel-, film en televisieproducties. In 2001 schreef hij het toneelstuk *Sealboy: Freak*, waarin hij ook de hoofdrol speelde. Zijn eerste musical, *Thalidomide! A Musical*, schreef hij in 2005. Eind 2009 zal het stuk worden hernomen. In 2008 vertolkte hij de rol van Puck in *A Midsummer Night's Dream*. Binnenkort is hij te zien als kungfu-meester in de speelfilm *Unarmed But Dangerous*. Voor de BBC Disability website *Ouch!* verzorgt hij een maandelijks podcast. www.matfraser.co.uk